

Hordozott-e tehát olyan embert ez a földgolyóbis, aki eszménységének e sokféle meghatározóját (determinánsát) állandó következetességgel szolgálta?

Igen! Az egyetlen, akinek alakja 2000 esztendő ködfátyolán át is sugárzóan vonzó; Akinek módszere örökifjúságot és modernséget revelál; Aki nagy misszióját páratlan tökéletességgel, mindeneket felülmúló eredménnyel végezte: az evangélium *Krisztusa*, a diadalmas világnézet gloriolájával az egyetlen, Akinek képe alá fenntartás nélkül írhatjuk: *Az eszményi Pedagógus!*

A föld embere pedig ne állítsa magát tudatosan eszményképül növendékei elé, mert ez durvább, vagy finomabb képmutatáshoz vezet. De mindenkori kötelessége saját példájával megmutatni nekik, a valódi eszmények *törekvő szolgálatának módját és folyamatosságát.*

A tanár, állandó megfigyelés és ítélet központja. Ezért: kikapart embere, *vigyázz!* Száz, meg száz szempár minden pillanatban éber figyelemmel lesi, kíséri: minden mozdulatod, tekinteted, szavad, cselekedeted. Soha szellemi negligenciában meg ne jeleni előttük, mert az a sok szempár: lát . . . ítél . . . és min-táz.

Bárány Irén dr.

Románia művelődéspolitikája s a magyarság.

Közép-keleteurópának ú. n. válságövezetébe tartoznak azok a népegyéniségek, melyeknek vallási kultúrája túlnyomórészt az ortodoxia talajában gyökerezik. Ezek között a legkevertebb népeknek számít a románság.

Történeti életük, a legújabb időkig, csupán függvénye lehetett az európai nagyhatalmak keleti politikájának s önálló állami létre csak 1859-ben ébredtek, amidőn Moldova és Valahia esetében perszonális unió (Cuza Sándor) keletkezett. A Balkán-félszigeten lepergő későbbi külpolitikai események — mondhatni — rendkívüli módon kedveztek a most már „Románia” néven egységes állammá lett fejedelemségeknek (1866) s így a világháborút megelőző félszázad a dákó-román jogalapra fektetett politikai követelések melegágyává tehetta a nemzeti királyságot.

Abban a memorandumban, amelyet még 1860-ban adott át uralkodójának Papiu, a következőket írta:

„Valamint a németeknek, szlávoknak és magyaroknak, hason-

lökképpen a románoknak is megvan a maguk ideálja. A román ideál: az összes románoknak egy politikai testben való egyesülése, azaz Dákó-románia.

Ezt az irredentizmust a regáti „*Liga Culturala*“ képviselte a legnyomatékosabban, mert az erdélyi fajtestvérek bevallott politikája nem is terjedhetett idáig, jöllehet a XVIII. századvégi „*Supplex Libellus Valachorum*“-mal meginduló sérelmi politikájuk csupán külső máz volt a magyar büntetőtörvénykönyvtől való félelmük levezetésére. Ez a tény fényesen bebizonyosodott a világháborút követő összeomlás eseményeiben, amikor erdélyi véreik szinte egyöntetű lelkesedéssel csatlakoztak Nagy-Romániának a népkisebbségekkel szemben tanúsított hivatalos magatartásához.

1923 márciusában azután megtörtént az alkotmány módosítása, mely betetőzte a román irredenta szellem fejlődését azzal, hogy kimondta: „*a román királyság egységes és oszthatatlan nemzeti állam*“ s „*minden államhatalom a nemzettől ered*“¹.

Alkotmánylevelük fenti rendelkezései egyszersmind áthidalhatatlanul mély szakadékot vájtak *Kelet és Nyugat* kultúrája — illetőleg a *román nép és nemzetiségei* közé. Románia művelődéspolitikáját tehát az a tény határozza meg, hogy a *vallási ortodoxia és dákó-romanizmus*, mint intézkedések elvi háttere, mennyiben jelentkezik a gyakorlati jogi élet szövevényeiben. Művelődéspolitikájuknak e két legalapvetőbb magyarázó elve, természetesen, egy részleteiben is fölöttébb rikító, de mindenesetre történetellenes magyarságszemlélet termelt ki, mely véleménycsoportjuk azonmód megtalálja a közvetítő utat a tantermek még kritikátlan ifjúságához is. A széles tömegeiben még most is kultúra-alatti életet folytató románság a tankönyvirodalom révén terjesztette féktelenül gyűlölködő álláspontját a magyar népkisebbség felé. Tanügyi sérelmei miatt az erdélyi magyarság 1930. évi szeptember hó 2-án panaszt emelt a Nemzetek Szövetségénél: „Az állami iskolákban számos oly miniszterileg engedélyezett tankönyv van használatban, amelyek fajunknak és történeti multunknak legbántóbb meggyalázását tartalmazzák. Valóságos nemzeti gyűlöletet tanítanak fajunkkal szemben. Ily tankönyvek használata és a neki megfelelő tanítási szellem neveli azt a román ifjúságot, amely a magyar kisebbség gyermekeinek tanítására készül és amelyet a *kultúr-zóna anyagi előnyei* is készítenek a kisebbségellenes működésre.“ Erre nézve a román kormány észrevételeit 1931. évi január hó 9.-én, az alábbi formában tette meg: „ha egyes iskolakönyvek, akár olvasókönyvek, történelmek vagy mások,

¹ Alkotmánylevelél 33. §-a.

beszélve a barbár betörésről, idézik a hunokat és magyarokat, megemlítenek bizonyos jellemvonásokat e népekről, azon idők krónikáiból vagy az egyetemes tankönyvekből, ez bizonyára nem azzal a célzattal van, hogy megsértsek a magyar kisebbséget, vagy erkölcsi előítéletet idézzenek elő velük szemben, hanem pusztán azért, hogy ismertessék az általánosan elismert történelmi igazságokat².

Erdély iskolaügyi viszonyai, ezen belül pedig nemzetkisebbségünk szellemi létfeltételei roppant sanyarú megvilágításban részesülnek, ha a román kultúrpolitika alapjelenségeivel hozatnak összefüggésbe. Az 1924. évi *óvodai- és népiskolai-*, továbbá az 1925. évi *magánoktatási törvény* egységesen szabályozta a kisebbségek elemi oktatásának kérdését. E törvényalkotás iskolaügyünket a „román művelődési zóna” (zona etnologota, 159. §.) megszervezésével végveszélybe sodorta, amely voltaképpen még királyi szentesítés előtt, az 1924. évi május hó 3-án kelt 4077/1924. sz. rendelettel lépett életbe s célja „a leghatásosabb oktatást nyújtani a vegyes nemzetiségű vidékek lakosságának.” Szóbanforgó törvényük a kultúr-zónába 20 megyét sorol, amelyeknek felét a történelmi Magyarországtól elszakított részekből 47.000 km² összefüggő területet alkotó Bihar, Szilágy, Szatmár, Máramaros, Udvarhely, Csik, Háromszék, Maros-Torda, Torda-Aranyos és Hunyad-megyék képezik s amely 10 megye lakosságából 1.102.000 főt tesz ki a magyarság. További jellemzésül megemlíthetjük, hogy az iskolai kultúr-zónába esik Erdély területének 46.5^o/o-a, lakosságának 44.5^o/o-a, magyarságának 66.4^o/o-a, románságának 44.8^o/o-a, németiségének 10.7^o/o-a; római katolikusainak 43.9^o/o-a, reformátusainak 68.9^o/o-a, unitáriusainak 76.7^o/o-a, ág. hitv. evangélikusainak 7.4^o/o-a, izraelitáinak 62.7^o/o-a, görög katolikusainak 52.5^o/o-a, gör. keletieknek 31.8^o/o-a. A gyakorlatban gátlások nélkül működő e művelődéspolitikai elgondolás mellé társul szegődött, 1926-ban, az „iskolánkízüli kultúr-zóna”, a határszéli vármegyék románelvű megdolgozása céljából. Ennek már bevallottan is az a feledata, hogy az iskolánkízüli román-szellemű oktatást e területeken minél mélyrehatóbban végezhesse s a katonai, polgári közigazgatási és tanügyi hatóságok összhangzó működésével minden idegen kultúra útját állja. E kultúr-zónák területe — lévén maga az intézmény a szellemi beolvasztásnak hatékonyabb eszköze — az előzőnél már sokkalta nagyobb, amennyiben az erdélyi iskolai kultúr-zóna 47,415 km²-nyi területével szemben 65,510 km²-re és 12 megye területére terjed ki. Természetesen a lakosság száma is nagyobb rajta, mert az iskolai kultúr-zóna

² Olay Ferenc: Magyarország a külföldi tankönyvekben, Bp. 1933. 58. l.

2.326,407 főnyi lakossága helyett 3.616,790 lélekszámra terjesztí ki hatáskörét.

E kétféle kultúrzóna területi elhelyezkedéséből is kétségtelen a politikai szándék: a románosítás intézményes megszervezése, egész oktatásügyüknek a kisebbségi kultúraautonómia sérelmére történő berendezése. Románia magyar kisebbségének népi és művelődési továbbélése szempontjából, azonban a legsúlyosabb aggodalomra mégiscsak a felekezeti (főként a latin szervert. katolikus) iskolák sorsa ad okot, amelyekben — tudvalévőleg — a magyar kultúra alappillérei láthatók. Ezek legújabb helyzetképének tiszta felismeréséhez azonban, mintegy előfeltételként, ismernünk kell a római egyezménynek azon szakaszait, melyek a volt „Erdélyi Római Katolikus Státus“-nak a jelenlegi „Gyulafehérvári Latin szertartású Katolikus Egyházmegye Tanácsa“-vá történő átalakulását jelzik:

I. szakasz.

Az „Erdélyi Római Katolikus Státus“ elnevezése alatt ismeretes intézmény átalakul a jelen egyezmény folytán a gyulafehérvári latin szertartású katolikus egyházmegye szervévé és a „Gyulafehérvári Latin szertartású Katolikus Egyházmegye Tanácsa“ elnevezését fogja viselni.

Ez a Tanács betölti azt a hatáskört, melyet a Codex Juris Canonici 1520 és 1521 canonjai írnak elő. —

Minket közelebből érdekelnek az egyezmény vagyoni jogi rendelkezései: V. szakasz.

— Mindazok a javak, melyek 1932. január 1-én az „Erdélyi Római Katolikus Státus“ birtokában és kezelése alatt állottak, egyházi jellegű javak és eredeti rendeltetésüknek megfelelően fognak használtatni, kizárólag csak a gyulafehérvári latin szertartású katolikus egyházmegye mai területén.

E javak tulajdonjoga az alapító okmányokkal, adománylevelekkel stb. összhangzóan, biztosítottatik és biztosítva marad az illető alapok javára. Ezek a következők:

a) vallásalap, b) tanulmányalap, c) ösztöndíjalap, d) elemi iskolai alap, e) Terézvárosi alap, f) tisztviselői nyugdíjalap, g) tanári nyugdíjalap, h) biztosítási alap.

Ezek a vagyoni jogok nem idegeníthetők el és nem terhelhetők meg másként, mint a Román Királyság általános jogának rendelkezései és a kánonjog előírásai szerint. —

E szövegrészek vallomásából úgy tetszik, hogy a gyulafehérvári egyházmegyére vonatkozó speciális jogszabállyal, a római egyezményvel helyezték a meglévőnél szilárdabb alapokra a volt Státust, a mai egyházmegyei Tanácsot. A speciális szabályozás azonban mégsem nyújtja mindenben a biztosnak ígért alapokat. Olyan vonatkozásokban tehát, ahol nem tartal-

maz konkrét intézkedéseket — így az iskolaügyeket illetően is — ott a romániai katolikuság összeségét érintő általános jogszabály, a *Konkordátum*, szolgál zsinórmértékül. Már pedig ennek tanügyi kapcsolatai, a kisebbségi kultúraautómia szemzögéből, nem a legkedvezőbbek³.

De a román művelődéspolitiká még pontosan körülhatárolt. jogesetekben is csak elvi síkon látszik a kisebbségi jogokat tiszteletben tartó kormányzati tevékenységnek, mivel a gyakorlati élet minden vonatkozásában a kulturális asszimiláció lehetőségeit fürkészi.

Ismeretes dolog, hogy a római egyezmény oktatásügyi alapítványának jórésze ingatlanokban hevert. Az agrárreform azonban a vagyonjogból kiforgatta a magyarságot, hisz az alapoknak összesen mintegy 25.000 kat. holdjából 5.000 kat. holdat hagyott csak meg, 11.000 holdnyi mezőgazdasági birtokot egészen kisajátítottak. 14.000 holdnyi erdőből elvettek 9.800 holdat. Az sem tévesztendő szem elől, hogy a holdankénti kisajátítási árat 300—1000 Lei-ig állapították meg, noha a föld- és erdőbirtok holdjának tényleges forgalmi értéke akkor 10.000—20.000 Lei között ingadozott.

Ez alapítványi jellegű kultúrvagyon kisajátításával nemcsak a művelődési tevékenység hanyatlott mélyen alá, hanem számosan veszítették el *mindennapi létük* alapját is. (Pl. ebből díjazott tanerők, segélyezett tanulók...). Az ingatlanvagyonban az épületek a föld- és erdőbirtokokhoz viszonyítva, nem nagy értéket képviseltek. Iskolaügyi szempontból igen jelentős a *Brassóban, Csikszeredán, Gyulafehérvárott, Kolozsvárott, Székelyudvarhelyt, Kézdi- és Marasvásárhelyt* lévő összesen 7 gimnáziumi épület. Brassó kivételével az említett gimnáziumok mellett egy-egy *internátus* van, az ott tanuló középiskolai ifjúságszámára. *Kolozsvárott* van egy *kollégium* egyetemi hallgatók részére. Ezeknek az épületeknek az értéke a közben beállott árnövekedés folytán, meglehetősen nagy, de a Tamás jelenlegi pénzügyi viszonyai közepette mégis súlyos teherterelt jelentenek.

A kulturálapítványok készpénzvagyonát illetően sorsuk pedig egyenesen válságosnak minősíthető⁴.

³ Erdély katolikus magyarságának a Konkordátumról vallott felfogására jellemző a Státus világi elnökének, Gyárfás Elemérnek, az 1929. máj. 23-i szenátusi ratifikáló ülésen elhangzott beszéde. Zárószavai: „... a ... Konkordátum ... nem jelent reánk nézve semmi előnyt, ellenben minden ok és cél nélkül óriási áldozatokra és fájdalmas megalázkodásra kényszerít, s azért azt nem fogadhatjuk el.” Magyar Kisebbség VII. évf. 470. 1.

⁴ Gyárfás Elemérnek 1981. febr. 12-iki beszéde a szenátus ülésén. (Gyorsírással jegyzett szenátusi beszéd.)

E helyzetkép annál szomorúbb tanulságokat ígér, ha számításba vesszük, hogy kultúréletük fellendülésének egyik legjelentősebb záloga az anyagi erők fedezete lenne. Ettől függetlenül azonban még egyéb tényezők is rontanak az adott viszonyokon. Megállapított tény, hogy Nagy-Románia közoktatásügyi szervezete már születése pillanatától kezdődően folyvást hullámszik s még ma sem jutott nyugalmi állapotába. A rohanó élet szükségleteihez hangolt oktatásügynék mindenesetre megvan a maga megalkuvást nem ismerő dinamikája, de a román viszonyok már mértéken felül tanúsítanak „*túlzott mozgékony*”-ot.

Gondoljunk csak pl., a középiskolák különböző formáira: kezdetben nyolc-osztályú gimnáziumok, illetve líceumok s az utolsó osztály végén abszolváló államvizsgát kellett tenniük. Ezután behozták a nyolcadik osztály végeztével teendő baccalaureátust és ugyanakkor elrendelték az ötödik osztályba szülő felvételi vizsgát. Majd rendszeresítették a hét-osztályú középiskolát, egyszeriben megszüntetve a többi iskolafajtát. Az 1935/36. tanévtől kezdődőleg azonban már ismét a nyolc-osztályú középiskolával találkozunk. Ezzel az átszervezési ütemmel, természetesen, a felekezeti magyar iskolák, az anyagi csőd rémképei nélkül, alig versenyezhetnének. Ez a rendszer mindamellett mégsem képezheti a kisebbségi jogsérelem tárgyát, mert voltaképen az egész román közoktatásügyi szervezetet érinti. De velejében más a helyzet kulcsa akkor, amidőn a panasztévők a nyilvánossági jog kérdésére utalnak.

A Konkordátum XIX. szakaszának 4. §-a erről így nyilatkozik: „Az előző §§-okban megjelölt összes iskolák nyilvánosságúak lesznek, az érvényben lévő törvények módozatainak megfelelően.” Bukarest törvényhozása mindenesetre bebizonyította „az érvényben lévő törvények módozatainak megfelelően” kifejezés rugalmasságát.

Jellemző képet nyújt a volt státusi iskolák nyilvánossági jogának rendezetlenségéről az Egyházmegyei Tanács Igazgató Tanácsának egyik beadványához csatolt melléklete.⁵

Beszédes adatokat közöl az erdélyi egyházmegye azon iskoláiról, melyeknek működési- és nyilvánossági joga valamilyen úton-módon megrekedt. Kimutatása az alábbiak megemlítésére szorítkozik:

2 főgimnázium (Csíkszereda, Székelyudvarhely), 3 algimnázium (Ditró, Gyergyóújfalu, Szászrégen,), 6 leánygimnázium (Brassó, Gyergyószentmiklós, Gyulafehérvár, nagyszebeni ferencrendi apácák, nagyszebeni orsolyák, Petrozsény), 1 leánykereskedelmi (nagyszebeni ferencrendi apácák), 1 népiskolai ta-

⁵ 3060—1928. sz. a. II. sz. melléklet.

nitóképző- (Csíkszereda), *1 népiskolai tanítóképzőint.* (Nagy-szeben). Mindezeknél összesen *135 tanerő* s ehhez járul továbbá *197 népiskola 419 tanerővel.*

Ezek a számviszonyok, mondanunk sem kell, hogy nem kövesedtek meg, hisz a Királyhágontúli oktatásügynek sokszor mértéktelen hullámszáma gondoskodik a fejlődés lehetőségeiről. Máskülönb pedig újabbkeletű adatfelsorolásunkkal sem világítanak meg élesebben az uralkodó helyzetet. E kérdésben ugyanis még *Anghelescu* közoktatásügyi miniszter fektette le az alapokat, amidőn az államnyelvnek a szerzetesi iskolákba leendő bevezetéséről szólva, a szenátus 1929. május 23-iki ülésén, így nyilatkozott: „*Gyöngeség volt a mi részünkről, hogy már előbb nem hajtottuk végre. Valamennyinek románnak kellene lennie.*”

Meg kell állapítanunk, hogy e kultúrpolitikai szállóige nyomja rá bélyegét napjaink iskolaviszonyaira is.

Ezekre vonatkozólag értékes adatokat szolgáltat lenti táblázatunk, mely a magyar kisebbség jelenlegi művelődési erőviszonyait is tükrözi. Vizsgálatainkat az elmúlt 10 esztendő időterében végeztük s az erdélyi magyar iskolaügynek sokrétű adatai, sajnos, minden téren visszaesést jelentenek. (l. tudatali kimutatást.)

Számadataink a leghiggadtabb módon tolmácsolják az erdélyi magyar iskolaügy vajadásának egy évtizedes történetét. Végvári szellemiségünk e krízisét csak fokozzák a román kultúrpolitika sajátosan balkáni jelenségei: a *nép- és vérelemzés*, mint a „*visszarománosítás*” jól bevált eszközei.⁶

De tévednek azok, akik az erdélyi magyar kultúrának csupán „*mennyiségi*” válságáról számolnak be. Románia művelődéspolitikájának gyakorlati kisugárzása mellett ugyanis lehetetlen észre nem vennünk azt, hogy idestova tán megtörténhet a végzetessé válható szellemi ékverés az anyaország — az ú. n. *belterjes magyarság* — s a *perifériák* magyar gondolatvilága között. E tekintetben ugyan itt kisebb távlatok nyílnak, mint a felvidéki cseh kultúraszervezés esetében, de a meghasonlás tünetei, az eddigelé egységes magyar szellemiség törései, már napról-napra mindjobban kidomborodnak. Szélsőségekbe vezető lélekzuhanásról, az ő esetükben, azonban mindezideig még nem lehet szó. Ez annál könnyebben érthető, mert az erdélyi gondolat fejlődése már századokkal előbb kitermelte a geopolitikai helyzetüknek is megfelelő életformát, a *transzilvánizmust*, melynek józan mérséklete kerülve-kerülte a szélső ívelésű, hegyretörő kilengéseket. A transzilvánista hagyománykincs, no-

⁶ V. ö. Zathureczky Gyula: Magyar kisebbség Romániában (Magyar Szemle, 1937. szept.—dec.) c. tanulmányaival.

Kimutatás

a volt Erdélyi Római Katolikus Státus, illetve a mai gyulafehérvári Egyházmegye iskoláiról.

Sor- szám	I. Középiskolák nyilvánossági joggal :	Létszám az		Megjegyzés
		1928/29	1936/37	
		tanévben		
1.	Státusi fiu középiskolák (főgimnáziumok, gimnáziumok)	7	7	
2.	Egyházmegyei férfi tanítóképző	1	1	
3.	Egyházmegyei leányközépiskolák (liceum, gimnázium, kereskedelmi isk.)	14	11	
Összesen :		22	19	
II. Középiskolák nyilvánossági jog nélkül :				
1.	Egyházmegyei fiu polgári iskola	1*	1*	
III. Egyházmegyei elemi iskolák :				
1.	a.) nyilvánossági joggal	168	155	
2.	b.) nyilvánossági jog nélkül	30	28	
Összesen :		198	183	
IV. Tanerők létszáma :				
1.	a.) Középiskolai tanárok(nők)	283*	282	* Ez nem biztos adat.
2.	b.) Elemi iskolai tanítók(nők)	432	421	
Összesen :		715	703	
V. Tanulók létszáma :				
1.	a.) Középiskoláknál	3466	3122	
2.	b.) Elemi iskoláknál	18.216	15.518	
Összesen :		21.682	18.640	
VI. Státusi fiu földműves iskolák :				
1.	Iskolák létszáma	—	2	
2.	Tanerők létszáma	—	8	
3.	Tanulók létszáma	—	120	

ha ma már, mint a *Vásárhelyi Találkozó* is tanúsítja, szintén kilépett a rendi szervezkedések medréből s alkotó gondolatai ugyancsak a nyugati demokráció kohójából pattannak elő, de a szélsőségekbe mégsem kavaroghat el, mert köti az erdélyi múlt öröksége, a valóban érzékelhető *történelmi közösségtudat*. Mindennek pedig kiáltó szükségét érzik — hogy az egybevetést folytathassuk — Szlovenszko nyughatatlan térségei.

A közelmúltban lezajlott *Vásárhelyi Találkozó* művelődésügyi eredményei is egyensúlyba billentik szellemi alakulásuk mérlegét.

A végvidéki magyar szellemiség, tudvalevően, minket, anyaországbelieket megelőzve a kisebbségi élet súlyával mutatott rá arra, hogy a *nemzetnevelés egységes szempontjain* pihen kisebbségi népkultúránk jövője s e rendszernek legfőbb célja: „az egész *nemzeti kultúrkincsnek a nemzet minden rétegében való megalósítása és ezáltal a nemzet belső összekapcsolódásának megteremtése.*“⁷

Társadalmi osztálysorompók hangtalan leomlását kelfelfedeznünk — a nagy magyar sorsközösségen belül — *Tamási Áron* megkapó hitvallásában is: „A demokrácia az összes erkölcsi, szellemi és anyagi javak igazságos és teljes felhasználása a társadalom javára.“

Nyilvánvaló, hogy ez a társadalom sem lehet külön sem parasztság, sem munkásság, sem értelmiség, hanem csak mind-egyik együttvéve: *a szervezett nemzet*. *Tamási Áronék* nemzedékéhez ily kristálycsengésű társadalomszemlélet tapad. Az összhang azonban — az erdélyi végeken sem, — teljes. Az ottani magyar tömbben is kísért a *nemzedékprobléma*, amely már a román-szellemű iskolázás aratásában állít magának méltó hátteret. Ez az *új nemzedék* nem tudni azonban, hogy további alakulásában, a mai román kultúrpolitika útvesztőiben miként képes eligazodni s az előtte járó emberöltő időtálló értékeit sértetlenül átörökíteni. Itt ötlük fel egyébként az a legidősebb kérdés, vajjon a közeljövő hangszerelte „*transzilvánizmus*“ továbbra is: a tiszta emberségnek az erdélyi sors keretében való megfogamzásában és kivirágzásában fogja-e látni a kisebbségi magyar kultúra küldetését? — vagy pedig a szélsően aktivista magyarok módjára, Bukarest felé tekintve, üdvözli a megváltó csillagot . . .

Mindkét megoldás számára termékeny lehetőségek fakadnak. Helyzetük megrendítő voltán töprengve, szinte érthetetlen közönnyel, csupán a *Makkai-féle halálideológia látomásaival*

⁷ Vita Zsigmond: A tanárképzés a nemzetnevelés szolgálatában, *Hitel*, 1937. 4. sz. 331—333. l. — Itt említem, hogy a magyar középiskolák tanerő-utánpótlása Erdélyben is a Felvidékhez hasonló súlyos akadályokba ütközik.

osztozunk sorsukban, törődünk jövőjünkkel, úgyhogy, ennélfogva Erdély kisebbségi magyar kultúrája kizárólag csakis az *önse-gély-elvére* támaszkodva vívhatja meg a keleti ordotoxia és dákóromanizmus elleni csatáját s a két szembenálló tényező (többségi és kisebbségi nemzet) mindenkori erőelosztása szabja majd meg az erdélyi magyarság kulturális továbbélését.

Irodalom:

E rovatban csupán azon műveket, tanulmányokat jelezzük, melyektől elvi jelentőségű útbaigazításokat nyertünk.

Olay Ferenc: A magyar kultúra válságos évei 1918—1927. Bp. 1927. 80, VIII+337 lap, 166 kép.

Olay Ferenc: A magyar művelődés kálváriája az elszakított területeken, 1918—1928. Bp. 1930. 80, 460 lap, ábrákkal.

Olay Ferenc: Magyarország a külföldi tankönyvekben, Bp. 1933. 80, 182 lap, ábrákkal.

Olay Ferenc: Kisebbségi népoktatás, Bp. 1935. 80, 64 lap.

Szilbereky Jenő: Adatok a volt erdélyi román. kat. státusi iskolák mai (jogi és tényleges) helyzetének megítéléséhez. (Kéziratban.)

Balázs András: Adatok az erdélyi kisebbségek iskolavédelmi küzdelmeihez.

Sulica Szilárd: A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére, Szeged, 1937.

Szász Zsombor: Románia (Kincsestár-sorozat 28. köt.).

Konkordátum és Római Egyezmény, Cluj—Kolozsvár, 1933. (Francia—magyar szövegkiadás.)

Folyóiratok: a) *Magyar Szemle*, *Magyar Kisebbség* legutóbbi évfolyamai; b) erdélyiek: *Erdélyi Iskola*, *Erdélyi Helikon*, *Pásztortűz*, *Hitel*, *Keleti Ujság* (utóbbi napilap) legújabb példányai.

Wagner Ferenc